

Facultat de Dret
Universitat Oberta de Catalunya

**ENTRE L'EXPLOTACIÓ I L'ELECCIÓ:
LA PROSTITUCIÓ DES D'UNA VISIÓ
PRODRETS**

TREBALL FINAL DE GRAU
Grau de Criminologia

Alumna: Laia Pérez Pau

Juny 2024

*Nosotras, Putas, que nos negamos a ser explotadas por vuestro sistema,
haremos la revolución en las aceras, en las comisarías, en las cárceles,
en los ministerios, en las universidades, en los hospitales, en todas partes.*

Haremos volar todos esos viejos corsés académicos.

Nosotras, las grandes artistas del amor, no os hacemos daño.

*Si nos culpáis con tanta fiereza,
es porque cuestionamos todo vuestro engranaje de explotación asesina.*

*Rechazamos la guerra,
preferimos el amor.*

*Rechazamos la servidumbre de las fábricas y oficinas,
del matrimonio, de los empresarios y del Estado.*

Somos libres, a pesar de vuestras prohibiciones y vuestros acosos.

*Libres para estar allí, o en otro lugar, o en ninguna parte.
Libres de nuestros cuerpos, libres de nuestro dinero, libres de nuestro tiempo,
libres de nuestro espacio, libres de nuestros gestos y nuestras exhibiciones.*

*Yo me prostituyo,
por mi libertad presente y futura.*

Prostituirse es un acto revolucionario, GRISÉLIDIS RÉAL (1977:4)

ÍNDIX

1. Introducció	Pàg. 1
2. Objectius	Pàg. 1
3. Metodologia	Pàg. 2
4. Marc teòric	Pàg. 3
4.1. Prostitució, treball sexual i explotació sexual	Pàg. 3
4.2. Legislació actual en matèria de prostitució	Pàg. 3
5. Postures davant la prostitució	Pàg. 5
5.1. Model reglamentarista	Pàg. 5
5.2. Model prohibicionista	Pàg. 5
5.3. Model abolicionista	Pàg. 6
5.4. Model laboral	Pàg. 7
6. Estigma, exclusió social i vulnerabilitat	Pàg. 8
6.1. Dones migrades	Pàg. 8
6.2. Dones transsexuals	Pàg. 9
6.3. Limitació al sistema sanitari i a l'habitatge	Pàg. 9
6.4. Victimitzacions i situacions de risc	Pàg. 10
7. Treball sexual	Pàg. 11
7.1. Model de despenalització de Nova Zelanda	Pàg. 11
7.2. Beneficis de la legalització	Pàg. 12
7.3. Col·lectius de prostitutes	Pàg. 13
8. Explotació sexual	Pàg. 15
8.1. Identificació de les víctimes	Pàg. 16
8.2. Drets de les víctimes	Pàg. 17
8.3. Conseqüències sobre les víctimes	Pàg. 18
9. Resultats	Pàg. 19
10. Conclusions	Pàg. 20
11. Bibliografia	Pàg. 21

1. INTRODUCCIÓ

En aquest treball es parlarà de la prostitució des d'una perspectiva prodrets, analitzant les dificultats en la que es troben les treballadores sexuals i com la legalització d'aquest ofici podria millorar la seva situació. També s'investigarà l'explotació sexual i la seva diferència amb la prostitució, amb l'objectiu de destacar la importància de distingir l'oferiment de serveis sexuals realitzats per mitjà de l'explotació i per mitjà de l'elecció pròpia i voluntària.

Degut a la falta de legislació sobre la prostitució a Espanya i, com a conseqüència, la manca de polítiques públiques que abordin de manera integral aquesta situació, és necessari realitzar investigacions que analitzin les conseqüències de la violència patriarcal sobre aquestes dones i, alhora, elaborar pràctiques d'empoderament feminista per a les treballadores sexuals. És per aquest motiu que s'ha triat la prostitució com a tema principal per a realitzar el treball final de grau, delimitant la recerca a aquells aspectes que analitzin les conseqüències negatives de la prostitució no legalitzada i l'estigma generat pel fet de relacionar prostitució amb explotació sexual.

El principal problema que s'ha presentat durant la realització del treball ha estat la delimitació del tema de recerca, ja que la prostitució és un aspecte molt ample que es pot analitzar des de diverses perspectives. Així doncs, després d'estudiar i considerar de manera detallada les diferents dimensions i postures d'aquest fenomen, s'ha optat per adquirir una visió prodrets, centrant l'atenció a aquells aspectes que vulnerin els drets de les treballadores i perpetuïn l'estigma d'aquest treball.

Finalment, en la realització del treball, s'ha fet referència a les treballadores sexuals en femení degut a la major presència d'aquestes en el sector. També cal destacar que, al parlar de treball sexual o prostitució, sempre es fa referència al fet d'intercanviar serveis sexuals per diners de manera voluntària i autònoma. Aquells fets en que la dona actuï sota coacció o violència serà detallat en tot cas com a explotació sexual.

2. OBJECTIUS

En primer lloc, l'objectiu general d'aquest treball ha sigut "analitzar la prostitució des d'una visió prodrets". Com es veurà més endavant, tot el contingut acaba responent a aquesta perspectiva i, per tal d'assolir-lo, s'han determinat els següents quatre objectius específics:

- a) Analitzar els beneficis d'un model laboral davant la prostitució
- b) Estudiar l'origen i conseqüències de l'estigmatització cap a les treballadores sexuals
- c) Diferenciar els models jurídics en matèria de prostitució i analitzar les conseqüències de la seva implantació
- d) Diferenciar el treball sexual amb el delictes d'explotació sexual

3. METODOLOGIA

Aquest treball és una revisió documental d'articles i llibres sobre el treball sexual, l'estigma associat a aquest, les dificultats que es troben aquestes persones i el tràfic d'éssers humans amb fins d'explotació sexual. Els documents emprats per a l'elaboració d'aquest treball han estat extrets de manera digital i de suports físics.

En el primer cas, els cercadors utilitzats de manera digital han sigut la biblioteca de la UOC, el cercador de Dialnet i la biblioteca del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada (CEJFE). Addicionalment, també s'han utilitzat recursos d'aprenentatge textuals de la UOC i diversos documents jurídics sobre el tema tractat, com legislacions, normatives, ordenances i directrius. Finalment, s'han analitzat les webs i xarxes socials dels col·lectius de prostitutes, amb l'objectiu d'entendre i plasmar les seves manifestacions i la seva història.

Les paraules claus en aquesta cerca han sigut les següents: *prostitució, treball sexual, legislació prostitució, abolicionisme prostitució, explotació sexual, tràfic éssers humans, tràfic amb finalitats d'explotació sexual, estigma prostitució, prostitució i persones trans, prostitució i sistema sanitari*. El marge temporal escollit a l'hora de cercar els articles digitals ha sigut des de l'any 2012 a l'actualitat, prioritzant, dins d'aquest interval, aquells documents més recents i actualitzats, per tal d'obtenir informació el més actualitzada possible degut als canvis socials i legislatius sobre el tema tractat.

En el segon cas, els llibres que s'han extret de les biblioteques municipals han seguit el mateix marge temporal, sent els anys de publicació 2013, 2022 i 2023. Tot i així, hi ha hagut una excepció en un llibre de l'any 2006, que ha sigut acceptat ja que el contingut d'interès per aquest treball era únicament les definicions i visions per part de les diferents postures defensores de la prostitució, les quals, actualment, segueixen el mateix esquema.

Dels llibres també s'han extret diverses referències primàries, les quals han estat analitzades, estudiades i contrastades. Aquelles que han servit per a l'elaboració d'aquest treball, també han estat citades en el document, tot i que el marge temporal ha estat augmentat fins al 2001. El motiu d'això és que moltes d'elles analitzaven models implantats en altres països a inicis de segle i, per tant, la majoria d'estudis realitzats van ser durant els primers anys després de la implantació.

Seguint els criteris esmentats anteriorment, s'han obtingut un total de 73 referències, distribuïdes de la següent manera:

- Cerca digital: 33 articles utilitzats (42 trobats, 9 descartats)
- Llibres de text: 4 llibres utilitzats
- Referències primàries: 12 documents utilitzats (15 trobats, 3 descartats)
- Recursos d'aprenentatge UOC: 2 documents utilitzats
- Documents jurídics: 15 textos utilitzats
- Webs: 7 utilitzades (15 visualitzades, 8 descartades)

Finalment, l'elaboració d'aquest treball final de grau ha partit de dues hipòtesis específiques:
a) La victimització i estigma que pateixen les treballadores sexuals es pot reduir si es legalitza la prostitució i b) El treball sexual no ha de relacionar-se amb l'explotació sexual.

4. MARC TEÒRIC

El terme "prostitució" prové del llatí *prostituere*, que significa "exposar en públic per a la seva venda". Quan es parla d'aquesta, en moltes ocasions es fa referència a ella com l'ofici més antic del món, i és que des de l'any 1200 a. C., amb el naixement de la Grècia antiga, que ja es va començar a registrar aquesta activitat (Mogollón et al., 2016, p. 105). Tot i així, actualment, quan es parla del fenomen de la prostitució hi ha nocions que tenen definicions dispars segons el context sociocultural, legal o acadèmic en què s'utilitzen. Així doncs, per tal de delimitar correctament els conceptes emprats, a continuació, es farà una breu descripció dels termes principals per garantir una comprensió clara i precisa del treball.

4.1. PROSTITUCIÓ, TREBALL SEXUAL I EXPLOTACIÓ SEXUAL

La prostitució, en primer lloc, és definida com la pràctica en què una persona ofereix serveis sexuals a canvi de diners prèviament acordats (Lucas, 2017, p. 74). Les definicions tradicionals, però, no detallen el caràcter voluntari del fet i, així doncs, es pot entendre la prostitució, per una banda, com un fet conscient i lliure i, per l'altra, com un servei ofert seguint les exigències d'un tercer (Salamanca et al., 2011, p. 33). Aquesta ambigüitat seria la causant d'un dels principals motius de disputa a nivell acadèmic i social, el qual ha generat debats incessants sobre la seva percepció ètica i moral. Per aquest motiu, diversos estudis han sostingut que la prestació forçada de serveis sexuals no és prostitució, sinó explotació sexual (Motterle, 2023, p. 143), amb l'objectiu de reforçar el concepte de voluntarietat tan necessari per a diferenciar clarament ambdós fenòmens.

Per tant, en aquest treball, s'entendrà la prostitució com la pràctica en què una persona, actuant de manera voluntària i amb plena capacitat de decisió, ofereix serveis sexuals a canvi de diners prèviament acordats. Per altra banda, l'explotació sexual és definida com una forma de violència en què una persona és obligada a realitzar serveis de caràcter sexual per mitjà de l'engany, la coacció o la violència, pel fet de trobar-se en una situació de vulnerabilitat davant de qui exerceix l'abús de poder i control sobre la víctima (Meneses, 2019, p. 6).

Vistes ambdues definicions, podem observar que la diferència clau entre la prostitució i l'explotació sexual és la voluntarietat i l'autonomia, sent indispensables en el primer cas, però escasses en el segon. Tot i així, i degut a la definició incompleta del terme prostitució, en el debat feminista d'aquest fenomen sovint no es produeix una distinció entre els dos conceptes, el que genera una sèrie de dificultats i inconvenients que més endavant s'analitzaran.

Així doncs, davant la necessitat de distingir clarament ambdós termes, a finals dels anys 80 va néixer el concepte "treball sexual", amb l'objectiu de diferenciar aspectes tan importants com la voluntarietat i la coerció, alhora que lluitar contra l'estigma associat a la prostitució (Motterle, 2023, p. 142). Per tant, la diferència entre prostitució i treball sexual rau més en la visió que es tingui cap al fenomen, que no pas en la definició lèxica dels termes.

4.2. LEGISLACIÓ ACTUAL EN MATÈRIA DE PROSTITUCIÓ

En aquest apartat, no s'analitzarà la legislació de l'explotació sexual o del proxenetisme en els casos en què hi hagi violència o coacció entremig. Tampoc s'analitzaran els supòsits en què les

persones que realitzen actes sexuals siguin menors d'edat o persones amb discapacitat necessitades d'especial protecció, ja que en aquest cas es considerarà sempre que és explotació sexual. Així doncs, únicament es detallaran aquelles situacions en què la dona major d'edat ha donat el seu consentiment explícit per a oferir serveis sexuals, o bé de manera autònoma al carrer, o bé en locals on hi ha terceres persones beneficiant-se econòmicament dels fets.

Tot i que la prostitució a Espanya es trobi en una situació d'alegalitat, ja que no es prohibeix com a tal, però tampoc existeix cap regulació sobre aquesta (Lucas, 2017, p. 77), sí que hi ha aspectes que són controlats per la legislació nacional, com seria el proxenetisme, l'acceptació de serveis sexuals en via pública o la publicitat de la prostitució.

En primer lloc, des de l'elaboració del Codi Penal de l'any 1995, el proxenetisme no era tipificat com a delicte, però, amb l'aplicació de la LO 11/2003, de 29 de setembre, de mesures concretes en matèria de seguretat ciutadana, violència domèstica i integració social dels estrangers, es va tornar a regular. Així doncs, es sancionava amb pena de presó de 2 a 4 anys i multa de 12 a 24 mesos a qui es lucrés mitjançant la prostitució d'una altra persona, tot i que aquesta donés el seu consentiment (art. 188.1 CP). Amb la reforma del Codi Penal del 2015, i fins a l'actualitat, aquest delicte s'ha traslladat a l'article 187.1 CP i sanciona el fet amb les mateixes penes, però únicament quan es compleixin algunes de les següents circumstàncies: a) que la víctima es trobi en situació de vulnerabilitat personal o econòmica, o b) que se li imposi condicions oneroses, desproporcionades o abusives.

En segon lloc, l'oferiment i acceptació de serveis sexuals en via pública s'ha intentat regular per mitjà de l'aprovació de la LO 4/2015, de protecció de la seguretat ciutadana (Villacampa, 2016, p. 50), on es tipifica com a infracció greu aquests fets. Així doncs, es penalitza al client si es detecta que sol·licita o accepta serveis sexuals a zones de trànsit públic que puguin generar un risc per la seguretat vial (art. 36.11 LOPSC) i, de manera indirecta, també sanciona la oferta dels serveis sexuals, ja que, tal i com s'esmenta en el mateix article, les autoritats requeriran a les treballadores sexuals que s'abstinguin d'oferir els serveis en dites zones i, davant de la seva negativa, se les sancionarà per desobediència a l'autoritat (art. 36.6 LOPSC).

Finalment, seguint la LO 10/2022, del 6 de setembre, de garantia integral de la llibertat sexual, la promoció de la prostitució serà considerada publicitat il·lícita en qualsevol forma (art. 11.1 LOGILS), que serà sancionada seguint les disposicions adients de la Llei 34/1998, d'11 de novembre, General de Publicitat.

Tot i aquesta situació d'alegalitat nacional, en l'àmbit municipal s'han realitzat diverses ordenances per a controlar el treball sexual. Un exemple és Barcelona, on l'agost del 2012 es va aprovar la modificació dels articles 39 i 40 de l'Ordenança de Mesures per fomentar i garantir la convivència ciutadana en l'espai públic de Barcelona, on es prohibia tant l'oferiment com l'acceptació de serveis sexuals retribuïts en l'espai públic. Aquesta normativa, que sanciona tant a les treballadores sexuals com als seus clients, continua vigent actualment, amb multes que oscil·len entre els 100 i 300 euros, i fins als 750 euros si els fets es produeixen a menys de 200 metres dels centres educatius, tot i que també existeixen altres agreujants que poden generar una multa de fins a 1.500€.

A Sevilla, al contrari, l'any 2017 va entrar en vigor la modificació de l'Ordenança Municipal per lluitar contra la prostitució i el tràfic amb finalitats d'explotació sexual, on només se sanciona als clients i no pas a les treballadores sexuals. Així, en l'article 14 de l'Ordenança, es prohibeix sol·licitar, negociar o acceptar serveis sexuals retribuïts en via pública, fet considerat com una infracció greu, i sancionat seguint l'article 18.2 de l'Ordenança amb multes d'entre 750,01 euros a 1.500 euros.

5. POSTURES DAVANT LA PROSTITUCIÓ

Els models jurídics que s'analitzaran a continuació tenen l'objectiu de prohibir, controlar o legalitzar la prostitució, i han sigut adoptats per diversos països per tal de donar una resposta política i social a aquest fenomen.

5.1. MODEL REGLAMENTARISTA

Al segle XIX va néixer a Europa el model reglamentarista, caracteritzat per una acceptació i regulació de la prostitució, però sense que aquesta fos reconeguda jurídicament ni legalitzada. Les treballadores sexuals, segons el defensat per aquesta postura, havien de ser sotmeses a un control administratiu, policial i sanitari que, lluny de ser voluntari, les etiquetava i estigmatitzava contínuament (Arella et al., 2007, p. 47).

A causa del corrent anomenat *higienisme* que va néixer a mitjans de segle i que tenia l'objectiu d'imposar normes sanitàries a tota la societat per a prevenir certes malalties (Mottlerle, 2023, p. 98), es van implementar mesures de control sanitàries extremes a totes les treballadores sexuals. Aquestes consistien en un registre públic de dones prostitutes i la creació d'una cartilla identificativa per a cada una d'elles, la qual podia ser sol·licitada pels clients, on constaven totes les seves dades personals i una fotografia. Addicionalment, en les cartilles també s'afegien els resultats de les revisions ginecològiques que havien de realitzar obligatòriament de manera periòdica i a on, en cas de detectar-se alguna patologia, se les inhabilitava de poder seguir oferint els seus serveis fins a la seva recuperació (Arella et al., 2007, p. 50).

5.2. MODEL PROHIBICIONISTA

A finals del segle XIX, i degut al fracàs del reglamentarisme per a controlar les malalties de transmissió sexual, va néixer el model prohibicionista amb l'objectiu d'erradicar la prostitució a partir de sancions imposades a les treballadores sexuals i als seus clients. Així doncs, quan els cossos policials detectaven que les dones oferien els seus serveis o buscaven possibles clients, se les inscrivien al registre nacional i podien ser acusades davant d'un tribunal, empresonades o, en alguns casos, esterilitzades forçosament (Arella et al., 2007, p. 56).

En l'actualitat, aquest model l'han adoptat alguns països amb l'objectiu de controlar i reduir la demanda i oferta de serveis sexuals, tot i que vulnera greument els drets humans i laborals de les treballadores sexuals. Els Estats Units és un dels països que segueix el model prohibicionista, ja que des de l'any 1971 va criminalitzar el treball sexual a gairebé tot l'Estat, incriminant a proxenetes, propietaris de bordells, clients i prostitutes (Villacampa, 2016, p. 46). Així doncs, tot i que varia bastant entre els Estats, les penes previstes per a les treballadores sexuals poden estar entre els 6 mesos i els 2 anys de presó, juntament amb la sanció de multa corresponent i, en alguns Estats com Louisiana, la inscripció al registre d'agressors sexuals (Villacampa, 2012, p. 96).

El model prohibicionista dels Estats Units, a més de rebre nombroses crítiques per part de col·lectius feministes, no ha demostrat cap efecte en la reducció de la prostitució i ha suposat una despesa important de recursos policials i econòmics. Alhora, s'ha observat que la llei no s'ha aplicat de manera uniforme sobre els diferents actors del delictes, sent les prostitutes les més perseguides i

perjudicades, fins al punt que el 50% de les dones que es troben a presó als Estats Units són per causes relacionades amb la prostitució (Villacampa, 2012, p. 96).

5.3. MODEL ABOLICIONISTA

L'abolicionisme va néixer a finals del segle XIX de manera paral·lela al prohibicionisme. En aquest cas, però, va partir de la necessitat de realitzar un model amb visió feminista de la prostitució, on no es criminalitzés a les dones que exercien la prostitució, sinó que es tingués en compte la seva dignitat i vulnerabilitat. Aquesta postura considera que la prostitució és una forma de violència, dominació i explotació cap a les treballadores sexuals, que no només les afecta a elles, sinó a tot el conjunt de dones en la societat, ja que enforteix la visió dominant del patriarcat i dificulta l'avanç cap a la igualtat de gènere (Ordóñez, 2006, p. 21).

A Espanya, a principis del segle XXI, va néixer la Plataforma Abolicionista de la Prostitució (PAP) a partir de l'agrupació de diverses organitzacions d'atenció a dones prostituïdes, on es rebutjava qualsevol tipus de reglamentació del treball sexual. L'any 2020, aquesta Plataforma va crear la Proposta de Llei Orgànica Abolicionista del Sistema Prostitucional (LOASP), amb l'objectiu d'eliminar la demanda de prostitució, penalitzar el proxenetisme i desenvolupar polítiques de sensibilització on es defensés que no s'ha de sancionar a les dones prostituïdes, sinó que se'ls hi ha de facilitar els recursos necessaris per a permetre la seva reinserció (Ordóñez, 2006, p. 82).

Aquesta postura, tot i ser un dels models més aplicats mundialment i el primer amb visió feminista, ha sigut fruit d'immensos debats en els darrers anys degut, principalment, a que reforça els estereotips de gènere i la divisió sexista clàssica on s'identifica a la dona com a víctima i objecte passiu, mentre que l'home és identificat en una posició de poder i autoritat (Scouler i Carline, 2014, pp. 18-19). Per altra banda, al considerar la indústria sexual com un fet abusiu i incidir en la seva demanda per mitjà de la criminalització dels clients i terceres parts, pretenen impedir en la seva totalitat l'adquisició d'aquests serveis, amb independència de les conseqüències que pugui tenir per les treballadores sexuals que depenen econòmicament d'aquesta (Abel i Armstrong, 2022, p. 26).

El model abolicionista es va posar en pràctica l'any 1999 a Suècia, on es va modificar el Codi Penal per tal de criminalitzar la conducta de qui sol·licités serveis sexuals. Després d'això, altres països europeus, com Noruega, Islàndia o Regne Unit, també han reformat la seva legislació vigent i han adoptat un model abolicionista (Villacampa, 2016, p. 50). Tot i que l'objectiu del model suec era reduir la prostitució sancionant únicament als clients o terceres parts, ha rebut nombroses crítiques degut, principalment, als resultats contraproduents que ha generat (Grbavac, 2016, p. 97).

Així doncs, més de dues dècades després, encara no s'ha pogut demostrar que els nivells generals de treball sexual a Suècia s'hagin reduït i, addicionalment, la seva implantació ha evidenciat nombroses conseqüències negatives sobre les treballadores sexuals: l'estigma social cap a aquestes dones ha augmentat degut a la criminalització del fet, ha incrementat el control policial sobre elles, ha dificultat l'obtenció de beneficis socials per les dones, ha silenciats a les treballadores i les ha etiquetat com a víctimes, tot i que la majoria d'elles no s'identifiquen com a tal (Iglesias, 2013, p. 324; Jordan, 2012, p. 2; NSWP, 2016, p. 1).

Una de les conseqüències més importants que ha tingut sobre les treballadores sexuals ha sigut la clandestinitat en què s'han vist forçades a treballar perquè, tot i que la policia afirma no perseguir-les directament a elles, s'ha observat com les buscava per tal de sorprendre el client en el moment de

la compra dels serveis. De fet, s'han denunciat diversos actes en què la policia ha realitzat batudes per a identificar i arrestar als clients, però que les treballadores sexuals han acabat sent víctimes dels actes, ja que les han agredit verbalment, han anotat la seva identitat, les han gravat i han impedit que es vesteixin per a poder registrar-ho com a prova (NSWP, 2016, p. 7).

Aquesta persecució i intimidació, tant per les treballadores com pels seus clients, ha aconseguit que la prostitució de carrer es traslladi a locals privats gestionats per terceres persones, incrementant així la dependència i vulnerabilitat de les treballadores, les quals ara es troben sota el control dels proxenetes i sense poder optar a cap mena de protecció legal per part de l'Estat (Iglesias, 2013, p. 325). Per altra banda, aquelles dones que han decidit seguir oferint els seus serveis al carrer, han hagut d'acceptar menys ingressos a causa de la reducció de la clientela del carrer, els quals, per tal d'evitar ser detectats, han optat per anar a locals privats clandestins. Aquestes, a més, han perdut poder de negociació i han hagut d'agilitzar el procés d'avaluació de la clientela, el que no les permet valorar amb deteniment la perillositat dels clients (NSWP, 2016, p. 4; Levy i Jakobsson, 2014, p. 7).

5.4. MODEL LABORAL

A finals del segle XX, les treballadores del sexe van defensar i elaborar el model laboral, també anomenat model de despenalització o legalització, on es reclamava el reconeixement dels seus drets laborals i llibertats (Arella et al., 2007, p. 57). Aquest moviment és conegut com a *feminisme prodrets* i considera que la prostitució és un servei laboral escollit lliurement per elles, el qual volen practicar de manera digna i legal, sense rebre cap tipus de discriminacions per part de les autoritats i els organismes (Motterle, 2023, p. 141).

L'any 1992, el Comitè Internacional per als Drets de les Prostitutes va realitzar una declaració sobre prostitució i feminisme on les dones prostitutes sostenien que mai abans havien sigut escoltades, sinó que s'havia teoritzat sense tenir-les en compte a elles. Així doncs, en aquesta declaració van negar la seva condició com a víctimes i oprimides, sinó que reivindicaven els seus drets com a treballadores amb autonomia (Arella et al., 2007, p. 59).

Aquest moviment defensa la necessitat de diferenciar el treball sexual amb el tràfic d'éssers humans i explotació sexual, per tal de distingir clarament aquelles activitats voluntàries de les que han sigut realitzades sota coerció. Aquelles dones que exerceixen la prostitució de manera autònoma com a mecanisme de subsistència econòmica per a elles i les seves famílies, són les que, seguint la postura prodrets, s'anomenen treballadores sexuals i lluiten pel reconeixement dels seus drets (Vargas i Martínez, 2023, p. 3). Per altra banda, a nivell acadèmic, legislatiu, polític i social, aquelles dones víctimes d'explotació sexual no haurien d'entrar dins del debat feminista de la prostitució, sinó que haurien d'incloure's en la lluita contra l'explotació i el tràfic en tots els casos (Motterle, 2023, p. 143).

En aquest aspecte, les defensores del feminisme prodrets consideren que la prostitució sol estar associada amb el tràfic d'éssers humans amb finalitats d'explotació sexual, el que produeix una visió estigmatitzada del treball sexual voluntari, emmarcant-lo en un context d'il·legalitat i criminalització generalitzada (Lugo, 2017, p. 41). Aquesta associació és el principal motiu pel qual se sol considerar que les treballadores sexuals no tenen autoritat ni decisió sobre el seu cos, entenent així que una dona prostituta sempre és víctima, si més no d'explotació, del patriarcat, el masclisme i la societat.

Més endavant s'analitzarà el model de despenalització que ha posat en pràctica Nova Zelanda, les seves característiques i els avantatges observats.

6. ESTIGMA, EXCLUSIÓ SOCIAL I VULNERABILITAT

Les dones que exerceixen el treball sexual sempre han sigut víctimes d'una estigmatització constant i un rebuig social extrem que ha contribuït a mantenir-les en una situació de vulnerabilitat, maltractament i desatenció per part de les institucions i la ciutadania (Mogollón et al., 2016, p. 103).

El motiu d'aquest estigma, tot i que té l'origen en la història i normes patriarcals, també està molt relacionat amb les lleis sobre el treball sexual pròpies d'un país, ja que reproduïxen un missatge moral a tota la població sobre quin és el seu paper i com s'ha d'abordar (Abel i Armstrong, 2022, p. 253). Alguns estudis han revelat com les lleis que criminalitzen a les treballadores sexuals promouen que la ciutadania les visualitzi com a subjectes que amenacen els valors morals i, per tant, advoquen el càstig sobre elles, en lloc de la protecció, suport o reinserció (Vanwesenbeeck, 2017, p. 1631). Per altra banda, aquells models legislatius que criminalitzen als clients afavoreixen que la població etiqueti a les treballadores sexuals com a víctimes passives de violència de gènere, que exerceixen la prostitució sense voluntat ni autonomia i que han de ser rescatades (Levy i Jakobsson, 2014, p. 12).

Està clar que, independentment del motiu pel qual se les etiqueta i exclou, a les treballadores sexuals se'ls hi nega l'oportunitat de conèixer amb dignitat i igualtat de drets com a membres plens de la societat. Dita discriminació les vulnera profundament, mina la seva autoestima i propicia que es desvaloritzin a si mateixes (Gorenstein, 2013, p. 49), el que les impedeix empoderar-se i millorar la seva resiliència per poder sortir de la situació de clandestinitat en què es troben.

Aquesta situació no tan sols afecta a elles mateixes, sinó que també influeix sobre els seus familiars i coneguts els qui, o bé es veuen inclosos dins d'aquest ambient estigmatitzat, o bé decideixen rebutjar-les degut a la pressió social i l'estereotip associat a elles, com pot ser la creença generalitzada de què són portadores de malalties físiques o psicològiques (Mogollón et al., 2016, p. 107), o bé que han ingressat a la prostitució a conseqüència d'una desviació moral o problemes mentals (Gómez i Almanza, 2013, p. 656). Amb tot això, a més de lidiar amb les discriminacions socials i familiars que puguin patir, també han de combatre amb els maltractaments i les indiferències per part de les autoritats (Ramírez et al., 2011), les quals no vetllen pels seus drets humans, civils ni laborals, agreujant la seva vulnerabilitat i perpetuant el cercle de marginació en el que es troben immerses.

6.1. DONES MIGRADES

A Espanya, entre el 70% i 90% de les treballadores sexuals són dones migrades (Arellano et al., 2007, p. 91), les quals no només són víctimes de l'estigma de prostituta, sinó també del d'immigrant. Aquesta doble etiqueta genera una complexitat addicional que incrementa la seva exclusió social no només al país de destí, on es presenten situacions d'aïllament extremes, sinó també al seu país d'origen, on les rebutgen pel fet de ser treballadores sexuals (Heim, 2007, p. 66).

Les treballadores sexuals que han migrat soles i tenen als seus familiars al país d'origen, deixen de rebre un suport important que les aïlla i els hi genera sentiments de soledat i desprotecció. També poden trobar-se amb dificultats per entendre l'idioma (Heim, 2007, p. 67), el que suposa una barrera important amb la comunitat i els organismes públics, complicant així el contacte amb les autoritats policials en cas de victimització, amb l'administració al fer tràmits d'empadronament o d'estrangeria i amb el sistema sanitari.

De manera general, les persones migrades són víctimes d'una discriminació que es presenta amb tractes desfavorables i d'inferioritat, persecucions, violència, prejudicis i negació d'oportunitats, únicament per motius de raça o ètnia (Aguilar, 2014, pp. 46-49). Si s'afegeix la possibilitat que les treballadores sexuals es trobin en situació d'irregularitat per no haver obtingut una autorització de residència, les dones que vulguin anar al seu país d'origen a veure als seus familiars tindran dificultats per tornar a entrar a Espanya degut a la falta del visat corresponent, no podran optar a realitzar cursos de formació que les permeti accedir a altres llocs de treball, i viuran sota l'amenaça d'expulsió del país per part de les autoritats competents (Arella et al., 2007, p. 101), entre altres situacions que les exclourà socialment, vulnerarà els seus drets i impedirà el seu empoderament com a treballadores i ciutadanes.

6.2. DONES TRANSSEXUALS

D'igual manera que les dones migrades, les dones trans pateixen un doble estigma: per una banda, pel fet de ser transsexuals i, per l'altra, per ser prostitutes. Alguns estudis han demostrat que les persones trans pateixen discriminació social, laboral, familiar i religiosa, desavantatges econòmics, majors taxes de violència i dificultat per accedir als serveis socials (Jacobs et al., 2008, p. 11; Juarez, 2015, p. 157). Quan a aquestes discriminacions s'afegeix l'estigma i violència patida pel fet de ser treballadora sexual, l'impacte sobre elles és tan devastador que les fa pensar que, a causa de la seva identitat, no tenen cap dret (Chazarreta, 2019, p. 240).

Les dones trans, per tant, es senten menyspreades i atacades contínuament, sent víctimes de situacions de violència, humiliacions i discriminacions degut a la transfòbia i l'homofòbia (Chazarreta, 2019, p. 237). Un estudi realitzat a 58 dones trans que exercien la prostitució a Madrid va detectar que el 89,7% de les enquestades havia sigut objecte de discriminació, un 51,7% havia sigut víctima d'agressions físiques i un 93,1% d'agressions verbals (Rojas et al., 2009, p. 52).

Tot i les actuacions hostils patides, les dones trans són reticents a acudir a la policia a denunciar la seva victimització ja que, sumat a les seves experiències negatives amb les forces de l'ordre, existeix una percepció generalitzada de que dins dels cossos policials hi és present l'homofòbia i l'heterosexisme (Abel i Armstrong, 2022, p. 144).

L'exclusió i no acceptació de les persones transsexuals en àmbits socials, laborals o familiars, facilita que les dones ingressin a la prostitució, o bé com a única alternativa als treballs convencionals per poder obtenir ingressos econòmics (Chazarreta, 2019, p. 236), o bé per a reforçar la seva identitat de gènere i utilitzar el treball sexual com a espai de construcció i aprenentatge (Mottlerle, 2023, p. 204). En tot cas, independentment dels motius que les van dur a ser treballadores sexuals, l'estigma recau sobre totes elles per igual.

6.3. LIMITACIÓ AL SISTEMA SANITARI I A L'HABITATGE

Per les treballadores sexuals, poder accedir a la sanitat pública és indispensable per garantir el seu benestar físic i mental i, alhora, assegurar un entorn de treball més segur i saludable. Actualment, però, només es pot accedir a la Seguretat Social si es disposa de la targeta sanitària, la qual, tot i que sí que pugui demanar-se amb passaport, és obligatori estar empadronat a la comunitat autònoma on es resideix per aconseguir-la (Barroso i Cordero, 2018, p. 34).

Algunes de les dones migrades en situació irregular, però, prefereixen no registrar-se al padró per por de ser detectades per les autoritats i, com a conseqüència, ser expulsades del país (Arella et al., 2007, p. 108). Aquest fet, tot i que sembli llunyà a la realitat, pot arribar a ser factible degut a la disposició addicional cinquena de la Llei d'Estrangeria, on s'estableix que les autoritats poden accedir a les dades municipals relacionades amb el padró per tal de millorar el control de la immigració il·legal.

Per altra banda, moltes de les treballadores sexuals tampoc disposen d'habitatge on poder empadronar-se ja que, per tal d'accedir a un pis de lloguer, és necessari presentar un contracte laboral que acrediti un mínim d'ingressos i ofereixi una garantia al propietari (Arella et al., 2007, p. 243). Com la prostitució no és un treball reconegut i manca de contractes, l'accés a un habitatge per mètodes legals es veu limitat, es complica l'empadronament i, per tant, es restringeix la sanitat pública.

6.4. VICTIMITZACIONS I SITUACIONS DE RISC

Les treballadores sexuals, en l'exercici del seu ofici, es troben sovint en situacions de risc i poden ser víctimes de diverses formes de violència. L'any 1999, al Regne Unit, es va realitzar un estudi on es va contactar amb 240 dones que exercien la prostitució tant a l'aire lliure com en locals o pisos, per tal de conèixer quin percentatge d'elles havia patit violència per part dels seus clients. Com a resultats, es va observar que un 81% de les dones que treballaven a l'exterior van afirmar que havien patit algun tipus de violència durant la jornada, sent les agressions més comunes les pallisses i bufetades. Per altra banda, en aquelles dones que treballaven en espais tancats, el percentatge es va reduir al 48%, sent l'agressió més comuna la violació o el seu intent (Church et al., 2001, p. 524).

Als Estats Units, un estudi realitzat al 2003 amb 1.969 treballadores sexuals va determinar que la ràtio d'homicidis d'aquestes dones era molt superior a la de la població general, fins i tot més elevada a la d'altres col·lectius de risc (Potterat et al., 2003, p. 783). Addicionalment, en un estudi dut a terme al mateix país entre els anys 1970 i 2009, es va detectar que el 32% de les víctimes d'assassins en sèrie eres dones que exercien la prostitució (Quinet, 2011, p. 74).

Com a resultat dels estudis esmentats, no tan sols es pot concloure que les treballadores sexuals tenen un risc més elevat a esdevenir víctimes de violència, sinó que també es pot observar que aquelles que treballen a l'exterior tenen una major vulnerabilitat que les que ho fan en locals o pisos, sent el tipus d'agressió patida també molt variable.

Aquesta elevada vulnerabilitat pot ser causada per l'estil de vida de la dona, el consum de substàncies, la desprotecció, l'elevada exposició o l'aproximació a altres activitats delictives. Tot i així, l'estigmatització i el rebuig social que pateixen les treballadores sexuals contribueix de manera significativa en la seva victimització (Pereda i Tamarit, 2017, p. 14). Alhora, a Espanya, la situació de clandestinitat en què es troben degut a l'alegalitat existent causa un alt grau de victimització que no només provoquen els clients, sinó també les institucions, els vianants i altres companyes de feina.

Un estudi realitzat a Màlaga (Mitjans i Molnar, 2016, pp. 16-19) va determinar que els delictes més patits eren, en primer lloc, lesions, maltractaments, amenaces i coaccions per part dels clients, les companyes de feina i terceres persones sense relació aparent. També es va observar que havien sigut víctimes d'un delicte contra la integritat moral per un funcionari públic, alhora que també ho havien sigut per detencions il·legals. Finalment, altres delictes en les que també resulten especialment vulnerables són les agressions sexuals, els robatoris, els insults, les estafes i l'explotació laboral.

7. TREBALL SEXUAL

Com ja s'ha comentat anteriorment, el *Treball Sexual* és el terme que utilitzen les defensores del model prodrets per referir-se a aquelles persones que exerceixen la prostitució, per tal de diferenciar-ho clarament de l'explotació sexual. Com s'ha pogut observar o, si més no, com es veurà a continuació, aquest treball defensa dita postura degut a diversos aspectes que serveixen per sensibilitzar-se amb el moviment o, com a mínim, que s'han de valorar a l'hora de realitzar una política pública que tingui en compte les necessitats reals de les treballadores.

Per una banda, aquesta visió és defensada per les treballadores sexuals que s'han autoorganitzat i polititzat per a defensar els seus interessos com a treballadores (Motterle, 2023, p. 140), reconeixent-se com a subjectes independents i capacitats per a decidir sobre els seus actes i sobre el seu cos. A diferència d'altres postures, els col·lectius activistes que vetllen pels drets d'aquestes dones estan formats, principalment, per a les pròpies treballadores sexuals, les quals no s'havien pogut pronunciar com a grup fins al moment (Arella et al., 2007, p. 58).

Per l'altra banda, els defensors del model abolicionista argumenten que la prostitució no pot ser considerada com un treball convencional, ja que cosifica el cos de les dones, tractant-les com objectes sexuals víctimes del patriarcat (Lugo, 2017, p. 38). El treball sexual, però, lluny de ser una pràctica que atempti contra la dignitat de les dones, s'ha d'entendre com un manifest d'empoderament, autonomia i reconeixement que lluita contra l'estigma i les desigualtats encara existents.

Per tal de donar suport a aquesta visió i analitzar l'impacte que suposaria una política laboralista sobre la prostitució, a continuació, s'analitzarà el model implantat a Nova Zelanda i els resultats que es van poder observar després de la seva aplicació.

7.1. MODEL DE DESPENALITZACIÓ DE NOVA ZELANDA

L'any 2003, a Nova Zelanda, es va aprovar la Llei de Reforma de la Prostitució (LRP), on es vetllava pels drets de les treballadores sexuals i, alhora, les defensava de l'explotació sexual. Aquesta perspectiva prodrets prioritzava la salut i seguretat de les treballadores, rebutjant qualsevol legislació que criminalitzés la prostitució i promovent, per tant, l'acceptació social de les dones i la reducció de l'estigma existent (Outshoorn, 2012, p. 234).

Una de les característiques més rellevants de la llei és que va ser impulsada pel Col·lectiu de Prostitutes de Nova Zelanda (NZPC), el qual estava format per treballadores sexuals que van incidir en la política durant catorze anys amb l'objectiu de modificar la legislació criminalitzadora existent fins al moment (Radacic, 2017, p. 2). Així doncs, la legislació neozelandesa s'ha convertit en la primera i única llei del món que ha sigut consultada i impulsada per les treballadores del sexe (Abel i Armstrong, 2022, p. 314), posicionant-les així en el centre de la problemàtica i tenint en compte les seves necessitats reals, i no pas les teoritzades per subjectes externs.

Després del canvi legislatiu de Nova Zelanda, el Govern va encarregar la realització de diversos estudis empírics per a valorar els canvis que s'havien produït i, finalment, es va observar que havien esdevingut nombrosos impactes positius en l'estigma, la salut i la seguretat laboral de les treballadores sexuals. Seguint les enquestes realitzades, es va assenyalar que les dones que exercien la prostitució se sentien amb més drets, més segures i amb una millor sensació de benestar. Això era degut, entre altres aspectes, a què les autoritats policials mostraven una actitud més respectuosa i protectora cap a

elles i a què es veien més capaces de rebutjar als clients (Abel i Armstrong, 2022, p. 34). En relació amb aquest darrer punt, diverses investigacions van detectar que, abans de la implantació de la LRP, les treballadores sexuals havien d'afanyar-se a l'hora d'interaccionar amb els clients per tal de no ser detectades per la policia. Així doncs, després del canvi legislatiu, les dones podien prendre's més temps per a decidir si atendre'ls o no, millorant així la capacitat per a filtrar aquells que percebien com a perillosos (Abel i Armstrong, 2022, p. 35).

Com s'ha comentat, la LRP va millorar la interacció entre treballadores sexuals i autoritats policials, ja que les dones van deixar de ser criminalitzades per passar a ser protegides per aquestes. Diversos estudis posteriors van detectar que les denúncies per violència per part de les treballadores havien augmentat, alhora que es va detectar que aquests incidents es prenién més seriosament per part dels cossos d'investigació (Mossman i Mayhew, 2007, p. 10). Fins al moment, i d'igual manera que passa en aquells països on la prostitució s'engloba dins d'un context criminalitzat, una gran majoria de treballadores sexuals havien patit experiències negatives amb la policia degut a la discriminació social i l'estigma existent. Aquest fet impedia que les forces de l'ordre fossin percebudes com una font de protecció o justícia, sinó que eren considerades com una amenaça que, en la majoria dels casos, era millor evitar. Actualment, les treballadores sexuals experimenten una major seguretat degut a l'ajuda oferta per les autoritats, les quals acudeixen quan són sol·licitades, ja sigui per casos de violència o per injustícies laborals, com en el cas de clients que tracten de marxar sense pagar o d'oferir una quantia inferior a la pactada (Abel i Armstrong, 2022, p. 98).

7.2. BENEFICIS DE LA LEGALITZACIÓ

Com s'ha pogut observar, el model de despenalització de Nova Zelanda ha significat una millora en les condicions de les treballadores sexuals, sobretot en aspectes com la seguretat i la relació amb justícia. Tot i així, la legalització de la prostitució també suposaria altres beneficis socials, econòmics i legals, com els descrits a continuació.

En primer lloc, les dones que exerceixen la prostitució es troben en una situació de clandestinitat forçada degut a la manca d'acceptació legal i social del seu treball. Com a conseqüència, les treballadores s'han de moure per entorns perillosos i sense protecció, on pateixen una major vulnerabilitat, explotació i violència. Així doncs, si es despenalitzés la prostitució i se'ls oferissin garanties legals i unes condicions de treball segures, el risc de victimització es reduiria notablement (Abel i Armstrong, 2022, p. 27).

En segon lloc, les treballadores sexuals es veuen en l'obligació de treballar contínuament sense descans setmanal ni vacances remunerades, realitzant una jornada diària de, sovint, dotze hores continuades (Arella et al., 2007, p. 184). Si aquest treball comptés amb convenis i normatives, d'igual manera que ho fan les altres feines convencionals, les dones podrien beneficiar-se d'unues condicions laborals igualitàries i equiparables als altres treballadors. Així mateix, les treballadores sexuals no disposen de prestacions socials en cas d'atur, malaltia, incapacitat laboral, maternitat o jubilació (Abel i Armstrong, 2022, p. 16), sent situacions en què no perceben ingressos i, en cas de treballar en clubs, es tradueix en l'acomiadament sense remuneració ni garanties (Arella et al., 2007, p. 195).

Seguint aquest darrer punt, les dones que treballen en pisos o locals gestionats per terceres persones no disposen de cap protecció judicial davant d'acomiadaments improcedents, fet que suposa una vulneració del dret de protecció en cas d'acomiadament injustificat defensat en l'article II-90 de

la Constitució Europea, on es protegeix a tots els treballadors davant d'aquesta situació. A conseqüència de l'absència de cobertura jurídica davant d'irregularitats laborals, l'empresari se situa en una posició de poder davant les treballadores sexuals, generant així un ambient propici a què esdevingui l'explotació laboral (Arella et al., 2007, p. 34). Al contrari, si es reconegués la relació laboral, l'empresari hauria de respondre legalment per les treballadores, les quals disposarien de les eines adequades per a denunciar les irregularitats i les violències patides en el compliment del seu ofici, sense temor a les conseqüències que això pogués tenir (Abel i Armstrong, 2022, p. 16).

En tercer lloc, com ja s'ha comentat anteriorment, entre el 70% i 90% de les treballadores sexuals a Espanya són dones migrades (Arella et al., 2007, p. 91) que, en la majoria dels casos, no disposen d'una autorització de treball amb la que regularitzar la seva situació. Totes aquestes dones, per tal de realitzar els tràmits d'estrangeria i obtenir la residència, és necessari que aportin un precontracte de treball per acreditar un mínim de recursos econòmics. Desafortunadament, aquestes dones, tot i ser treballadores, no poden aportar cap tipus de contracte per a regularitzar la seva situació, fet que encara les posiciona en una major situació de precarietat, vulnerabilitat i exclusió.

Tots els beneficis esmentats no tan sols afavoririen les condicions laborals de les treballadores sexuals, sinó que facilitarien la mobilitat cap a altres oficis, ja que reduirien la seva vulnerabilitat econòmica i l'exclusió social. Per reforçar aquest punt, el model de despenalització de Nova Zelanda ofereix una prestació d'atur a aquelles treballadores sexuals que volen abandonar la prostitució, i que tenen disponible fins al moment en què obtenen un altre treball (Abel i Armstrong, 2022, p. 17).

En el cas de les dones estrangeres en situació irregular, si obtinguessin el NIE gràcies a la legalització de la prostitució, a més de garantir els seus drets laborals, se simplificaria la cerca de feina en altres sectors, ja que disposarien d'una autorització vàlida de residència i treball. Addicionalment, regularitzar la seva situació i obtenir un contracte de treball, permetria l'accés a un habitatge legal i dissiparia les reticències a empadronar-se per por de ser expulsades del país.

Finalment, el fet de legalitzar el treball sexual permetria distingir clarament a nivell social i jurídic la prostitució de l'explotació sexual. Com s'ha comentat anteriorment, les defensores de la visió prodrets reclamen la necessitat de diferenciar ambdós aspectes per tal visibilitzar l'autodeterminació i lliure decisió de les treballadores sexuals (Motterle, 2023, p. 141), alhora que invertir tots els recursos econòmics i policials disponibles en la persecució del tràfic (Grbavac, 2016, p. 97). Per tant, si s'adoptés aquest model jurídic, se les reconeixeria com a subjectes de dret amb una capacitat d'elecció plena i conscient, reduint així l'estigmatització existent conforme han ingressat a la prostitució o bé de manera forçada, o bé per desviacions morals o mentals (Abel i Armstrong, 2022, p. 257; Motterle, 2023, p. 251; Gómez i Almanza, 2013, p. 656).

7.3. COL·LECTIUS DE PROSTITUTES

Una de les característiques més rellevant de l'enfocament prodrets, com ja s'ha comentat, és que va ser defensat i elaborat per les mateixes treballadores sexuals, per tal de vetllar pels seus propis drets i voluntats. Actualment, les prostitutes s'han autoorganitzat i han creat diversos col·lectius a nivell nacional i internacional per tal de lluitar contra la falta d'una legislació que les protegeixi i les valori com a treballadores. A més del Col·lectiu de Prostitutes de Nova Zelanda ja analitzat, a nivell nacional existeixen diverses agrupacions prodrets constituïdes per les mateixes treballadores sexuals per tal de visibilitzar i manifestar les seves voluntats i necessitats.

A Barcelona, l'any 2012, les prostitutes del barri del Raval es van autoorganitzar i van crear el col·lectiu anomenat "Putas Libertarias" (anteriorment "Putas Indignadas"), amb l'objectiu de lluitar contra la reforma civil proposada per l'Ajuntament de Barcelona que prohibia la prostitució en via pública. Aquest col·lectiu va intentar frenar la reforma per mitjà de manifestacions i una campanya anomenada "no prohíbas mis derechos" (Abel i Armstrong, 2022, p. 309).

Actualment, "Putas Libertarias" està present a les xarxes socials, als mitjans de comunicació i a la ràdio, organitzen diverses manifestacions en defensa dels seus drets i participen en campanyes de suport a col·lectius de dones en situació de vulnerabilitat i/o exclusió social. El col·lectiu de prostitutes del Raval, tal com declaren expressament en les xarxes, en les manifestacions i en les entrevistes realitzades, no volen ser considerades víctimes, no volen ser salvades, volen que el treball sexual sigui legalitzat i no volen abolir la prostitució, sinó que volen poder treballar lliurement sense haver d'amagar-se ni rebre discriminacions pel fet de ser qui són.

L'any 2015, al polígon de Villaverde de Madrid, es va formar l'Associació Feminista de Treballadores Sexuals (AFEMTRAS) com a resposta a la Llei de Seguretat Ciutadana que criminalitzava la prostitució. Aquest col·lectiu defensa la necessitat de legalitzar la prostitució i beneficiar-la dels mateixos drets que qualsevol altre treball, per tal d'evitar les persecucions, la intimidació, la indefensió i les situacions de vulnerabilitat a les que es veuen sotmeses a causa de la clandestinitat. Les treballadores sexuals del polígon de Villaverde defineixen l'abolicionisme com un corrent putòfob que perjudica les prostitutes i al feminisme, que les classifica com a víctimes d'un delictes inexistent i que entorpeix la seva lluita per aconseguir la independència econòmica.

El col·lectiu AFEMTRAS també lluita contra l'estigma, manifestant que és el principal problema amb què es troben les treballadores sexuals, sobretot les dones trans i les dones migrades, qui, a més de rebre discriminacions sovint, solen tenir problemes per accedir a la sanitat, per obtenir un habitatge i per aconseguir la residència. Així doncs, seguint diverses entrevistes realitzades al col·lectiu, AFEMTRAS reivindica la necessitat de realitzar polítiques públiques que visibilitzin i acceptin la prostitució, i defensa que s'han d'evitar totes aquelles que criminalitzin tant a les prostitutes com als seus clients.

A Sevilla, les treballadores sexuals també s'han autoorganitzat i polititzat, creant el Col·lectiu de Prostitutes de Sevilla (CPS), amb l'objectiu de fer-se veure i lluitar pels seus drets com a treballadores. Aquestes dones defensen que estan desprotegides a nivell legislatiu i social, ja que davant d'acomiadaments o tancaments dels clubs on resideixen i treballen algunes dones, no tenen dret a cap indemnització ni subvenció, alhora que tampoc tenen possibilitat d'anar a judici. Com elles mateixes comenten a les xarxes socials i als mitjans de comunicació, les treballadores sexuals no necessiten ser salvades, sinó que volen que es reconeguin els seus drets, que s'elaborin lleis que tinguin en compte les seves manifestacions, que les organitzacions abolicionistes les escoltin i les creguin i, finalment, que se les respecti i se les deixi d'estigmatitzar.

Alguns altres col·lectius nacionals prodrets són l'Associació de Professionals del Sexe (APROSEX), la Secció Sindical de Treballadores Sexuals (IAC-FAA) i el Sindicat OTRAS. La creació de totes aquestes agrupacions a Espanya respon a la necessitat de lluitar contra una legislació que no garanteix els drets laborals i socials de les professionals del sexe, que afavoreix l'estigmatització i vulnerabilitat de les treballadores, que no escolta els seus reclams i que no reconeix la seva autonomia i llibertat de decisió.

8. EXPLOTACIÓ SEXUAL

Finalment, en aquest apartat no es parlarà de la prostitució, la qual s'ha d'entendre com un acte voluntari i autònom, sinó que s'analitzarà l'explotació sexual sota la consideració de delicte, on les dones sempre adquireixen el paper de víctimes i les persones responsables i perpetradores del fet, el de victimaris. Aquesta distinció és necessària per visibilitzar l'autodeterminació de les treballadores sexuals, i alhora reclamar la necessitat de lluitar contra l'explotació sexual, analitzant-la així en un context diferent i propi que s'adapti únicament a la problemàtica del delicte.

Aquesta diferenciació no només és important per delimitar les polítiques públiques elaborades per al control de l'explotació i la prostitució i intentar així que siguin tan adaptades com sigui possible al fenomen estudiat, sinó que també és necessària per classificar correctament a les víctimes i realitzar els tractaments adequats per aquests casos. Al contrari, en els casos en què no es fa una distinció adient entre explotació sexual i prostitució i, per exemple, es criminalitza a les prostitutes sense distinció ni estudi previ, com és el cas del model prohibicionista dels Estats Units, les víctimes d'explotació sexual poden no veure's sotmeses a un procediment adequat al tipus de delicte patit (Villacampa, 2016, p. 47). Així doncs, la diferenciació a nivell social i acadèmic és necessari, no tan sols per combatre l'estigma associat a les treballadores sexuals, sinó per lluitar contra l'explotació sexual de manera integral i adequada.

Així doncs, com s'ha comentat anteriorment, en l'explotació sexual no hi ha voluntarietat per part de la dona, sinó que és obligada a realitzar serveis sexuals per mitjà de l'engany, la coacció i la violència (Meneses, 2019, p. 6). Aquest delicte està relacionat en gran manera amb el de tràfic d'éssers humans amb finalitat d'explotació sexual, definit en l'article 3 del Protocol de Palermo com el procés en què es capta a una persona en un territori d'origen i es trasllada fins al país de destí per tal d'explotar-la sexualment. La diferència entre l'explotació sexual i el tràfic d'éssers humans amb finalitats d'explotació sexual, així doncs, rau en el trasllat entre fronteres ja que, tot i que en la majoria s'esdevé aquest trànsit entre països (Torrado i Ceballos, 2023, p. 2), l'explotació pot realitzar-se en un mateix territori sense necessitat d'haver traficant prèviament amb les víctimes.

Les situacions de precarietat en què viuen moltes dones en el seu país d'origen faciliten el tràfic i l'explotació, sobretot si es té en compte les grans desigualtats socioeconòmiques a escala mundial (Meneses, 2019, p. 5). Així doncs, les dones en aquest context són més vulnerables davant de possibles enganys i coaccions, i poden rebre falses promeses de treball o amenaces cap als seus familiars si no compleixen amb les exigències dels traficants (Torrado i Ceballos, 2023, p. 5).

Alguns estudis han detectat que hi ha certs elements en les víctimes que poden afavorir el tràfic (Mateu et al., 2021, pp. 21-22) i, al creure que aquesta explotació serà la seva única alternativa, l'arriben a acceptar. Aquests components s'han agrupat en factors econòmics (pobresa extrema i situació precària), socials o personals (exclusió social, situació administrativa irregular, ser menor d'edat, estar embarassada i dependència a tòxics), psicològics (discapacitat intel·lectual i inestabilitat emocional), culturals (normalització de les situacions de violència i pertinença a un grup ètnic socialment perseguit) i familiars (dificultats afectives, absència de referents i obligacions familiars).

Amb tot i això, en algunes ocasions són les mateixes famílies qui ofereixen les dones als traficants com a via per a obtenir ingressos, sent aquestes o bé còmplices del fet, o bé desconixedores de la realitat (Torrado, 2015, p. 257). Els traficants, com a conseqüència, garanteixen la subsistència

econòmica de tota la família, responsabilitat la qual recau sobre la víctima, qui es veu lligada i compromesa amb els seus explotadors (Torrado i Ceballos, 2023, p. 6).

Una vegada finalitzat el tràfic fins al país de destinació, les dones no tan sols són explotades sexualment amb finalitats lucratives, sinó que també pateixen restriccions de llibertat, de moviment i de decisió, ja que sovint les priven dels seus documents d'identitat, no les deixen sortir dels locals, no poden decidir sobre les condicions de la tasca imposada, no tenen control sobre el seu cos i no poden decidir sobre aspectes sanitaris (Mateu et al., 2021, p. 18), entre altres aspectes que, en tot cas, vulneren els drets humans i perpetuen un estat de submissió i vulnerabilitat extrema.

5.1. IDENTIFICACIÓ DE LES VÍCTIMES

Actualment, a Espanya, hi ha una manca de dades fiables sobre el nombre de víctimes de tràfic d'éssers humans i/o d'explotació sexual, ja que per a identificar-les com a tal és necessari que les dones denunciïn la situació patida i, degut a la complexitat del delictes i la situació personal de la víctima, hi ha una reticència generalitzada per la seva part en tractar amb els cossos policials (Meneses, 2019, p. 16). Addicionalment, tampoc es pot realitzar un estudi eficaç sobre aquestes víctimes a nivell internacional, pel fet que cada país té el seu propi sistema d'identificació i no són equiparables entre ells (Rodríguez, 2021, p. 939).

Diversos estudis han detectat que la identificació de les víctimes d'explotació sexual és un repte complex a causa de, a més de la poca confiança amb la policia i la intimidació que senten per aquesta, el desconeixement de l'existència d'organitzacions de suport i de lleis nacionals i internacionals que les protegeixen. Alhora, també poden decidir no denunciar per temor a les represàlies dels seus explotadors, qui solen tenir-les amenaçades a elles i a les seves famílies, o bé les han fet creure que elles mateixes són les responsables de la situació i que en realitat no són víctimes de cap delictes. En tot cas, encara que la víctima hagi pogut fugir del control intensiu del traficant, pot finalment no denunciar per por a ser deportada, pel desconeixement de l'idioma o per sentiments de vergonya (Rodríguez, 2021, p. 935).

Per tal de millorar l'eficàcia d'aquesta identificació, a nivell internacional es van desenvolupar les directrius i procediments comuns per la detecció i identificació de víctimes de tràfic (EUROTRAFGUID, 2013, p. 23). En aquestes, s'especifiquen una sèrie d'indicadors propis de situacions d'explotació sexual que serveixen per orientar als professionals en el procés de detecció. Alguns d'aquests són: obligació de mantenir relacions sexuals sense preservatiu, impossibilitat de rebutjar la clientela, disponibilitat total per a treballar sense descansos ni dies lliures, trasllat involuntari, entorn de treball insalubre, aspecte esgotat, obligació d'entregar els beneficis a terceres persones, seguiment constant i coacció per a dur a terme activitats il·legals, entre d'altres. Tot i així, en les mateixes directrius s'especifica que no es tracta d'una llista exhaustiva, sinó que s'han de tenir en compte diversos factors i s'ha d'estudiar cada cas de manera detallada.

En tot cas, és de vital importància que es pugui detectar i identificar a la víctima al més aviat possible per tal de recolzar-la i protegir-la de manera eficaç (Rodríguez, 2021, p. 933). Tot i que actualment la detecció de la víctima sí que pot realitzar-se per professionals externs, la identificació i posterior denúncia tan sols pot ser tramitada pels cossos policials (Meneses, 2019, p. 16). Així doncs, seria necessari que la identificació no tan sols fos gestionada pels agents de policia, els quals haurien d'estar especialitzats i sensibilitzats amb el delictes, sinó que també haurien de poder ser realitzades per

altres professionals jurídics i de l'àmbit assistencial (Villacampa i Torres, 2016, p. 824). L'eficàcia d'aquest procediment i de les mesures de protecció i seguretat que se'ls hi proporcioni a les víctimes, a més d'evitar la revictimització i assegurar el benestar de les dones, serà indispensable per a una correcta i eficient persecució del delictes i dels traficants (Plasencia, 2019, p. 1).

5.2. DRETS DE LES VÍCTIMES

En l'àmbit internacional, s'han defensat els drets de les víctimes del tràfic d'éssers humans amb finalitats d'explotació sexual a partir de normatives generalitzades del delictes de tràfic, independentment de la tipologia criminal (explotació sexual, laboral, econòmica...). La Unió Europea, en la Directiva 2011/36/UE, relativa a la prevenció i lluita contra el tràfic d'éssers humans, defensa en l'article 11 la necessitat dels Estats membres de garantir assistència i suport especialitzat a les víctimes abans, durant i després del procés penal, amb l'objectiu de garantir els drets defensats en la Directiva 2012/29/UE, per la que s'estableixen normes mínimes sobre els drets, el suport i la protecció de les víctimes de delictes.

Seguint l'esmentada Directiva 2011/36/UE, els estats hauran de vetllar per les víctimes per tal d'evitar la victimització secundària, de manera que s'evitarà el contacte visual amb els traficants, no es preguntarà sobre la vida privada si no és absolutament necessari i s'impedirà que es repeteixin interrogatoris innecessaris durant la investigació. Per a que això sigui efectiu, és necessari que els Estats membres elaborin sistemes de justícia amb un enfocament integral centrat en les víctimes, per mitjà de la posada a disposició de programes d'assistència i de mesures a favor de la reparació del dany pròpies de la justícia restaurativa (Rodríguez, 2021, p. 947).

Per a ajudar en l'elaboració de polítiques nacionals de protecció de les víctimes de tràfic, l'Assemblea General de les Nacions Unides va realitzar l'informe A/74/189 sobre el tràfic de persones, especialment dones i nens, on es descriuen pràctiques i recomanacions per a aplicar estratègies efectives a llarg termini que satisfacin les seves necessitats, que facilitin la reinserció social i que minimitzin els problemes i dificultats que es troben.

A Espanya, per tal de complir el defensat en la Directiva de la UE, l'any 2011, el Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat, juntament amb el Ministeri de Justícia, el Ministeri d'Interior, la Fiscalia General de l'Estat i el Consell del Poder Judicial, van elaborar el Protocol Marc de Protecció de les Víctimes de Tràfic d'Éssers Humans, on s'estableixen les pautes d'actuació per a la detecció, identificació, assistència i protecció de les víctimes, alhora que promou la cooperació entre els organismes públics i les entitats d'assistència integral. Per a afavorir aquesta gestió, es convoquen subvencions i ajudes per a atendre a les víctimes de tràfic d'explotació sexual i, addicionalment, s'han destinat unitats policials específiques, tant a nivell nacional com autonòmic, per a protegir a les víctimes d'aquest delictes (Meneses, 2019, p. 3).

Com s'ha esmentat anteriorment, aquestes víctimes poden haver realitzat activitats il·legals a causa del tràfic i l'explotació viscuts. Així doncs, sempre que aquests delictes s'hagin comès com a conseqüència directa de la situació de violència, l'engany i la coacció patida, les víctimes no hauran de ser jutjades per aquests fets, i així ho defensa l'Organització per la Seguretat i la Cooperació a Europa (OSCE) en el seu informe de Recomanacions per la Lluita contra el Tràfic de Persones, on aconsella polítiques de no càstig respecte a aquestes víctimes. A Espanya, aquesta mesura de protecció

ve tipificada a l'apartat 11 de l'article 177 bis del Codi Penal, on s'eximeix de tota responsabilitat a les víctimes de tràfic que han comès infraccions penals a conseqüència directa del delict.

Finalment, quan les víctimes siguin menors d'edat, s'haurà de seguir un protocol concret i adaptat a la seva especial vulnerabilitat, sobretot en aspectes com l'assistència i acompanyament judicial (Rodríguez, 2021, p. 946). Aquells menors no acompanyats, per tant, tindran el dret de que se'ls hi assigni un tutor legal que actuï en el seu major benefici i garanteixi que el procés judicial sigui el més adequat possible (Comissió Europea, 2015, p. 60). Per tal d'evitar la victimització secundària, serà necessari que les intervencions amb els menors es facin en un entorn segur i sempre estiguin acompanyats per la persona de confiança assignada, alhora que el Jutge podrà adoptar mesures de protecció de la intimitat, prohibint la divulgació de la seva identitat i la seva situació. En tot cas, aquestes mesures també podran ser adoptades per les víctimes majors d'edat per tal d'evitar la revictimització i empoderar-les en el procés (Rodríguez, 2021, p. 934).

5.3. CONSEQÜÈNCIES SOBRE LES VÍCTIMES

El tràfic amb finalitats d'explotació sexual té conseqüències devastadores sobre la salut mental de les víctimes, sent les més significatives l'estrès posttraumàtic, l'ansietat psíquica i la depressió (Oram et al., 2016, p. 1073), tot i que també s'ha detectat que poden presentar problemes de son (Mateu et al., 2021, p. 50), conductes autolesives i ideacions suïcides (Tsutsumi et al., 2008, p. 1842).

Diversos estudis han demostrat que aquestes víctimes tenen un elevat risc de patir trastorns mentals, principalment aquelles dones que van presenciar episodis de violència previs a l'explotació o durant aquesta (Mateu et al., 2021, p. 19). Tot i així, aquestes patologies no tan sols estan relacionades amb les experiències viscudes durant el delict, sinó que també poden aparèixer una vegada han aconseguit sortir de la xarxa i es veuen rodejades de factors d'estrès (Abas et al., 2013, p. 7), com poden ser els procediments judicials i determinades situacions familiars i socials de difícil gestió (Hossain et al., 2010, p. 2447).

Les dones també poden patir greus conseqüències sobre la seva salut física i, degut a la tipologia sexual del delict, els principals problemes solen ser infeccions ginecològiques recurrents, contagi de VIH, pèrdua de fertilitat i dolor pelvià (Mateu et al., 2021, p. 18; Tsutsumi et al., 2008, p. 1842). Addicionalment, i degut a les condicions de clandestinitat en les que viuen, poden tenir una alimentació inadequada, una manca d'higiene personal i una escassa assistència sanitària, alhora que tenen un elevat risc de consum de substàncies i de patir totes les repercussions que això comporta (Mateu et al., 2021, p. 18).

Les conseqüències físiques, igual que les patologies mentals, no tan sols estan presents durant la comissió del delict, sinó que també seran visibles una vegada hagin aconseguit sortir-ne d'ell. Així doncs, les dones víctimes tendeixen a presentar molèsties somàtiques cròniques com cefalees, fatiga, mareig, dolor d'esquena, dificultats en la memòria i mal d'estómac (Zimmerman et al., 2008, p. 56). Per tant, i degut a les conseqüències negatives que s'ha pogut observar, és evident la necessitat d'una intervenció prioritària i urgent que asseguri el suport integral de les víctimes d'explotació sexual.

9. RESULTATS

Una vegada finalitzada la revisió documental i exposada la informació obtinguda, es pot observar que tots els objectius plantejats a l'inici s'han assolit plenament. A nivell específic, així doncs:

- a) L'objectiu d'*analitzar els beneficis d'un model laboral davant la prostitució*, s'ha pogut assolir gràcies a l'estudi del model de despenalització implantat a Nova Zelanda i a la revisió de diversos articles científics sobre la matèria.
- b) L'objectiu d'*estudiar l'origen i conseqüències de l'estigmatització cap a les treballadores sexuals*, s'ha assolit durant tot el treball, per una banda, a l'esmentar que l'origen no ve lligat tan sols a la història patriarcal, sinó també a la legislació vigent i, per altra banda, analitzant totes les conseqüències socials, personals, laborals i sanitàries que pateixen a causa de l'estigma.
- c) L'objectiu de *diferenciar els models jurídics en matèria de prostitució i analitzar les conseqüències de la seva implantació*, s'ha assolit ja que s'han esmentat quatre models diferents (reglamentarista, prohibicionista, abolicionista, legislatiu), s'han afegit exemples pràctics de països que han adquirit aquests models jurídics i, finalment, s'han analitzat les conseqüències reals de la seva implantació.
- d) L'objectiu de *diferenciar el treball sexual amb el delictes d'explotació sexual*, ha sigut assolit en analitzar de manera detallada aquest delictes, les seves conseqüències i els drets de les víctimes, diferenciant-lo en tot moment amb el treball sexual i incidint en la necessitat de distingir-los, segons el defensat pel feminisme prodrets.

El fet d'haver assolit tots els objectius específics, per tant, ha permès també assolir l'objectiu general d'*analitzar la prostitució des d'una visió prodrets*, ja que tot el treball ha sigut realitzat seguint l'esmentat per aquesta postura, és a dir, defensant que la millor opció per a millorar les condicions laborals i de seguretat de les treballadores sexuals és el model legislatiu i determinant, seguint l'observat per diversos estudis empírics, quins serien els avantatges d'aquest model.

10. CONCLUSIONS

En conclusió, les treballadores sexuals es troben en una situació d'estigma, discriminació i vulnerabilitat extrema, la qual ve relacionada amb la història patriarcal i amb les lleis reguladores de prostitució pròpies de cada país. Existeixen diverses postures que engloben aquest fenomen i que pretenen controlar o regularitzar la prostitució, tot i que moltes d'elles encara estigmatitzen més a les treballadores i les traslladen a situacions de clandestinitat més extremes. El feminisme prodrets, al contrari, intenta dotar-les amb les eines necessàries per a empoderar-les social, econòmica i jurídicament a partir de la legalització del treball sexual, el què permetria millorar la seva seguretat i condicions laborals, alhora que facilitaria la mobilització cap a altres feines.

L'exclusió social que pateixen les treballadores sexuals també ve relacionada amb les percepcions públiques de què la prostitució no és un ofici legítim, sinó que és victimització. Això pot ser donat, o bé a les lleis criminalitzadores del treball sexual, o bé a la falta de distinció social i acadèmica entre prostitució i explotació sexual. Així doncs, és necessari delimitar adequadament els conceptes, alhora que valorar de manera independent els millors mètodes d'intervenció en cada cas.

Com a reflexió pròpia, tot i que es legalitzés la prostitució, seria necessari que es gestionessin polítiques d'empoderament a les treballadores sexuals que visibilitzessin el seu treball i lluitessin contra l'estigma existent tan arrelat a la societat. La prostitució no és un fenomen homogeni, així que s'han de considerar nombroses realitats per tal d'adoptar una política tan individualitzada com sigui possible, la qual haurà de ser analitzada de manera objectiva i empírica. En aquesta, s'hauran d'aplicar les millors actuacions que tinguin com a objectiu afavorir les condicions de les treballadores sexuals, independentment del model feminista que els proposi.

Com a recomanacions, en primer lloc, és necessari reclamar la urgència de normalitzar la prostitució a Espanya, ja que la situació d'alegalitat existent encara ocasiona més clandestinitat i vulnerabilitat a les treballadores sexuals. En segon lloc, és necessari que, prèviament a adoptar un model jurídic a Espanya, es realitzin investigacions empíriques sobre els aspectes positius i negatius de l'aplicació dels models a altres països, per tal d'evitar els inconvenients mostrats i millorar contínuament les polítiques proposades.

Finalment, és indispensable que, per decidir quina legislació adoptar, es parli amb les treballadores sexuals, se les entrevisti, es demani la seva opinió, es col·labori amb elles i es tingui en compte els reclams dels col·lectius de prostitutes i d'aquelles que exerceixen el treball sexual. Només escoltant les seves veus s'arribarà a una solució satisfactòria per totes les treballadores sexuals, qui, al cap i a la fi, són les principals afectades del debat feminista de la prostitució.

11. BIBLIOGRAFIA

- Abas, M., Ostrovski, N. V., Prince, M., Gorceag, V. I., Trigub, C., y Oram, S. (2013). Risk factors for mental disorders in women survivors of human trafficking: a historical cohort study. *BMC psychiatry*, 13(1), 1-11. <https://bmcp psychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-244X-13-204>
- Abel, G. i Armstrong, L. (2022). *Trabajo sexual con derechos: Una alternativa de despenalización*. Virus Editorial.
- Aguilar, M. J. (2014). Discriminaciones múltiples de los migrantes en perspectiva de derechos. *Revista Castellano-Manchega de Ciencias sociales*, 17, 39-54. <https://www.redalyc.org/pdf/3221/322132552003.pdf>
- Ajuntament de Sevilla. *Ordenanza Municipal para Luchar contra la Prostitución y la Trata con fines de explotación sexual en la Ciudad de Sevilla*, Butlletí Oficial de la Provincia de Sevilla núm. 119 (2017)
- AliadasTransFeministas (2019). *Demandas y reivindicaciones feministas sobre el trabajo sexual en España*. <https://aliadastransfeministas.wordpress.com/wp-content/uploads/2019/04/demandas-feministas-2.pdf>
- Arella, C., Fernández, C., Nicolás, G. i Vartabedian, J. (2007). *Los pasos invisibles de la prostitución: Estigma, persecución y vulneración de derechos de las trabajadoras sexuales en Barcelona*. Virus. https://trencadis.diba.cat/dem/catalog/details/9223/document_list?type=Fragment&doc=131712&page=&query=
- Asamblea General de las Naciones Unidas (2019). *Informe de la Relatora Especial sobre la trata de personas, especialmente mujeres y niños (A/74/189)*. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n19/222/71/pdf/n1922271.pdf?token=kr4e4Od2QJBHmlXSmB&fe=true>
- Asociación Feminista de Trabajadoras Sexuales. (23 d'agost de 2023). *Entrevista AFEMTRAS: «Las putas huyendo de la explotación, de trabajos precarios y mal pagados, no somos útiles para la ruptura del techo de cristal de las mujeres blancas»*. Afrofeminas. <https://afrofeminas.com/2023/02/08/entrevista-afemtras-las-putas-huyendo-de-la-explotacion-de-trabajos-precarios-y-mal-pagados-no-somos-utiles-para-la-ruptura-del-techo-de-cristal-de-las-mujeres-blancas/>
- Barrera, M. J. (8 d'abril de 2020). *María José Barrera (Colectivo de Prostitutas de Sevilla): «Las putas somos unas guerreras: Estamos saliendo adelante pese a no tener nada que nos ampare»* / per Mariano Beltrán. The Citizen. <https://thecitizen.es/featured/maria-jose-barrera>
- Barroso, R. i Cordero, N. (2018). Derecho a la salud de mujeres en contexto de prostitución en Sevilla (Andalucía). *Cuadernos Electrónicos de filosofía del Derecho*, 37, 22-38. <https://doi.org/10.7203/CEFD.37.10600>
- Chazarreta, I. E. (2019). Las personas trans feminizadas y la prostitución como último recurso para la supervivencia. *Revista Latino-americana de Geografía y Género*, 10(1), 233-255. <https://doi.org/10.5212/Rlagg.v.10.i1.0013>

Church, S., Henderson, M., Barnard, M. i Hart, G. (2001). Violence By Clients Towards Female Prostitutes in Different Work Settings: Questionnaire Survey. *British Medical Journal*, 322, 524-525. https://www.researchgate.net/publication/12101785_Violence_By_Clients_Towards_Female_Prostitutes_in_Different_Work_Settings_Questionnaire_Survey

Comissió Europea. (2015). *La tutela de menores privados de cuidados parentales: Un manual para reforzar los sistemas de tutela para satisfacer las necesidades específicas de los menores que son víctimas de la trata de seres humanos*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-guardianship_es.pdf

Diputació Barcelona. *Ordenança de mesures per fomentar i garantir la convivència ciutadana a l'espai públic de Barcelona*, Butlletí Oficial de la Província de Barcelona núm. 20 (2006)

EUROTRAFGUID. (2013). *Directrices para la detección de víctimas de trata en Europa*. <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/otrasFormas/trata/detectarla/pdf/ManualDirectricesDeteccionTSH.pdf>

Gómez, A. H. i Almanza, A. M. (2013). Análisis crítico de discursos sobre prostitución de niñas y adolescentes. *Revista Latinoamericana de Ciencias Sociales, Niñez y Juventud*, 11(2). <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4657512>

Gorenstein, S. (2013). Prostitución permitida y estigmatizada. Perspectivas discursivas a partir de las historias de vida de seis mujeres que se prostituyen en El Trocadero. *Debates en Sociología*, 38, 29-54. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=9341198>

Grbavac H. (2016). ¿Tras los pasos del modelo sueco? La nueva regulación del delito de promoción o facilitación de la prostitución de mayores de edad en Argentina. *Derecho Penal y Criminología*, 37(102), 83-104. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5961100>

Heim, D. (2007). Prostitución y Exclusión Social: Informe de Investigación. *SURT, Associació de Dones per la Inserció laboral*. <https://ddd.uab.cat/pub/l1libres/2007/196464/proexcsoa2007.pdf>

Hossain, M., Zimmerman, C., Abas, M., Light, M., i Watts, C. (2010). The relationship of trauma to mental disorders among trafficked and sexually exploited girls and women. *American journal of public health*, 100(12), 2442-2449. https://www.researchgate.net/publication/47520150_The_Relationship_of_Trauma_to_Mental_Disorders_Among_Trafficked_and_Sexually_Exploited_Girls_and_Women

Iglesias, A. (2013). *La trata de mujeres con fines de explotación sexual: Una aproximación político-criminal y de género*. Didot.

Jacobs, E., Finlayson, T., Mckleroy, V., Neumann, M. i Crepez, N. (2008). Estimating HIV Prevalence and Risk Behaviours of Transgender Persons in the United States: A Systematic Review. *AIDS and Behaviour*, 12(1), 1-17. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10461-007-9299-3>

Jefatura del Estado. *Instrument de Ratificació del Protocol per a prevenir, reprimir i sancionar la tracta de persones, especialment dones i nens*, Butlletí Oficial de l'Estat núm. 296 (2003).

Jefatura del Estado. *Llei 4/2015, del 27 d'abril, del Estatut de la víctima del delictes*, Butlletí Oficial de l'Estat núm. 101 (2015).

Jefatura del Estado. *Llei Orgànica 10/2022, de 6 de setembre, de garantia integral de la llibertat sexual*, Butlletí Oficial de l'Estat núm. 215 (2022).

Jefatura del Estado. *Llei Orgànica 11/2003, de 29 de setembre, de mesures concretes en matèria de seguretat ciutadana, violència domèstica i integració social dels estrangers*, Butlletí Oficial de l'Estat núm. 234 (2003).

Jefatura del Estado. *Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social*, Butlletí Oficial de l'Estat núm. 10 (2000).

Jefatura del Estado. *Llei Orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana*, Butlletí Oficial de l'Estat núm. 77 (2015).

Jefatura del Estado. *Llei Orgànica 10/1995, del 23 de novembre, del Codi Penal*, Butlletí Oficial de l'Estat núm. 281 (1995).

Jordan, A. (2012). La Ley Sueca de Penalización de los clientes: un experimento fracasado de ingeniería social. *Washington College of Law*.

<https://www.nswp.org/sites/default/files/LA%20LEY%20SUECA%20DE%20PENALIZACI%C3%93N%20DE%20LOS%20CLIENTES.pdf>

Juarez, A. (2015). Discriminación y Estigmatización en la Transexualidad. *Revista Publicando*, 2(5), 154-172. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/5833385.pdf>

Levy, J. i Jakobsson, P. (2014). Sweden's abolitionist discourse and law: Effects on the dynamics of Swedish sex work and on the lives of Sweden's sex workers. *Criminology and Criminal Justice*, 14, 593-60.

https://www.researchgate.net/publication/275490901_Sweden's_abolitionist_discourse_and_law_Effects_on_the_dynamics_of_Swedish_sex_work_and_on_the_lives_of_Sweden's_sex_workers

Lucas, J. M. (2017). El debate actual sobre la prostitución en España y el papel del Trabajo Social al respecto. *ReiDoCrea: Revista electrónica de investigación y docencia creativa*, 6(1), 74-79.

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7200792#:~:text=La%20prostituci%C3%B3n%20es%20la%20pr%C3%A1ctica,cantidad%20de%20dinero%20previamente%20acordada.>

Lugo, P. (2017). El ¿Trabajo? Sexual. *Trabajo y Derechos Humanos*.

<https://www.corteidh.or.cr/tablas/r39518.pdf>

Mateu, A., Cano, E., Bertomeu, A. i Xifró, A. (2021). Víctimes de tràfic d'èssers humans. *Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada*.

https://cejfe.gencat.cat/web/.content/home/recerca/catalog/crono/2022/victimes-traffic-essers-humans/Treball_11A.pdf

Meneses, C. (2019). ¿Por qué se identifican tan pocas víctimas de trata de seres humanos? *Revista cuatrimestral de las Facultades de Derecho y Ciencias Económicas y Empresariales*, 107.

<https://revistas.comillas.edu/index.php/revistaicade/article/view/11381>

Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat (2011). *Protocol Marc de Protecció de les Víctimes de Tràfic d'Èssers Humans*. https://www.policia.es/miscelanea/trata/protocolo_marco_trata.pdf

- Mitjans, L. i Molnar, L. (2016). Trabajadoras sexuales: víctimas de la exclusión. Estudio sobre la victimización de las trabajadoras sexuales en la provincia de Málaga. *Colectivos en los Márgenes del Derecho*, 310-349. https://serval.unil.ch/resource/serval:BIB_037883C7364C.P001/REF.pdf
- Mogollón, E., Suárez, F., Rodríguez, M. i Fernández, H. (2016). El estigma de la prostitución y los derechos humanos. *Revista venezolana de estudios de la mujer*, 21(47), 102-113. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5855509>
- Mossman, E. i Mayhew, P. (2007). Key Informant. Interviews Review of the Prostitution Reform Act 2003. *Crime and Justice Research Centre*. [https://www.nzpc.org.nz/pdfs/Mossman-and-Mayhew,-\(2007a\),-Key-informant-interviews.pdf](https://www.nzpc.org.nz/pdfs/Mossman-and-Mayhew,-(2007a),-Key-informant-interviews.pdf)
- Motterle, L. (2023). *I tenia cor: treball sexual, violències i resistències*. Bellaterra Edicions
- NSWP. (2016). El Impacto Real del modelo Sueco en las Personas que Ejercen Trabajo Sexual. *Global Network of Sex Works Project*. <https://www.nswp.org/sites/default/files/EI%20Impacto%20Real%20del%20Modelo%20Sueco%20en%20las%20Personas%20que%20Ejercen%20Trabajo%20Sexual%20CG,%20NSWP%20-%202015.pdf>
- Oram, S., Abas, M., Bick, D., Boyle, A., French, R., et al. (2016). Human trafficking and health: a survey of male and female survivors in England. *American journal of public health*, 106(6), 1073-1078. https://www.researchgate.net/publication/301300418_Human_Trafficking_and_Health_A_Survey_of_Male_and_Female_Survivors_in_England
- Ordóñez, A. L. (2006). *Feminismo y prostitución: fundamentos del debate actual en España*. Trabe.
- OSCE. (2022). *Recomendaciones del Representante Especial y Coordinador de la OSCE para la Lucha contra la Trata de Personas* (SEC.GAL/39/22). <https://www.osce.org/files/f/documents/0/b/562446.pdf>
- Outshoorn, J. (2012). Policy Change in Prostitution in the Netherlands: from Legalization to Strict Control. *Sexuality Research and Social Policy*, 9(3), 233-243. https://www.researchgate.net/publication/257797946_Policy_Change_in_Prostitution_in_the_Netherlands_from_Legalization_to_Strict_Control
- PAP. (2019). *Plataforma Estatal de Organizaciones de Mujeres por la Abolición de la Prostitución*. <https://leyabolicionista.es/pap/>
- Parlamento Europeo y del Consejo. *Directiva 2012/29/UE, de 25 de octubre de 2012, por la que se establecen normas mínimas sobre los derechos, el apoyo y la protección de las víctimas de delitos*, Diario Oficial de la Unión Europea núm. 315/57 (2012).
- Parlamento Europeo. (2011). *Directiva 2011/36/UE, de 5 de abril de 2011, relativa a la prevención y lucha contra la trata de seres humanos y a la protección de las víctimas*, Diario Oficial de la Unión Europea núm. 101/1 (2011).
- Pereda, N. i Tamarit, J.M. (2017). *Victimització en col·lectius de risc* [recurs d'aprenentatge audiovisual]. Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC).

- Plasencia, N. (2019). Mecanismos de tutela legal de las víctimas de trata de seres humanos. *Diario La Ley*, 9353. <http://www.asociaciondefiscales.es/index.php/espacio-00/actividades-af/noticias/item/315-mecanismos-de-tutela-legal-de-las-victimas-de-trata-de-seres-humanos-por-natividad-plasencia-dominguez>
- Potterat, J.J., Brewer, D., Muth, S. i Rothenberg, R. (2004). Mortality in a long-term open cohort of prostitute women. *American Journal of Epidemiology*, 159(8), 778-85. https://www.researchgate.net/publication/8648785_Mortality_in_a_long-term_open_cohort_of_prostitute_women
- Putas Libertarias del Raval. (deseembre de 2018). *Entrevista a "Putas Libertarias del Raval"*. Todo Por Hacer. <https://www.todoporhacer.org/putas-libertarias/>
- Quinet, K. (2011). Prostitutes as Victims of Serial Homicide: Trends and Case Characteristics, 1970-2009. *Homicide Studies*, 15(1), 74-100. https://www.researchgate.net/publication/239772180_Prostitutes_as_Victims_of_Serial_Homicide_Trends_and_Case_Characteristics_1970-2009
- Radacic, I. (2017). New Zealand Prostitutes' Collective - An Example of a Successful Policy Actor. *Social Sciences*, 6(2), 1-12. https://www.researchgate.net/publication/316818963_New_Zealand_Prostitutes'_Collective-An_Example_of_a_Successful_Policy_Actor
- Rodríguez, F. M. (2021). Protección de los derechos de las víctimas de trata de seres humanos. *Revista de derecho UNED*, 27, 926-964. <https://www.proquest.com/docview/2558966201/fulltextPDF/C0869D5C2C304E25PQ/1?accountid=15299&sourcetype=Scholarly%20Journals>
- Rojas, D., Zaro, I. i Navazo, T. (2009). *Trabajadoras transexuales del sexo: el doble estigma*. Fundación Triángulo. https://www.researchgate.net/publication/260172508_Trabajadoras_transexuales_delsexo_el_doble_estigma
- Salamanca, A., Sepúlveda, M. i García, C. (2011). Relatos de vida de mujeres que ejercen la prostitución; factores psicosociales y perspectivas a futuro. *Revista Vanguardia Psicológica Clínica Teórica y Práctica*, 2(1), 31-50. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4815135>
- Scoular, J. i Carline, A. (2014). A Critical Account of a 'Creeping Neo-Abolitionism': Regulating prostitution in England and Wales. *Criminology and Criminal Justice*, 14, 608-626. https://strathprints.strath.ac.uk/52868/1/Scoular_Carline_CCJ2014_critical_account_creeping_neo_abolitionism_regulating_prostitution.pdf
- Torrado, E i Ceballos, E.M. (2023). La infancia enajenada: niñas y adolescentes extranjeras víctimas de la trata con fines de explotación sexual. *Migraciones: Revista del Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones*, 57, 1-17. <https://doi.org/10.14422/mig.2023.008>
- Torrado, E. (2015). Menores basculando entre continentes. Cartografías de las opresiones de género en las migraciones de niñas africanas hacia España. *Tabula Rasa: revista de humanidades*, (23), 245-265. <https://doi.org/10.25058/20112742.49>

- Tsutsumi, A., Izutsu, T., Poudyal, A. K., Kato, S., i Marui, E. (2008). Mental health of female survivors of human trafficking in Nepal. *Social Science & Medicine*, 66(8), 1841-1847. <https://cdn.icmec.org/wp-content/uploads/2020/07/MH-of-female-survivors-of-human-trafficking-in-Nepal-Tsutsumi-2008.pdf>
- Twitter. (2018). *Colectivo Prostitutas de Sevilla*. <https://twitter.com/CPSproderechos>
- Twitter. (2018). *Putas Libertarias Raval*. <https://x.com/putaslibraival?lang=en>
- Twitter. (2022). *AFEMTRAS*. <https://twitter.com/AFEMTRAS>
- Unión Europea. *Tratado por el que se establece una Constitución para Europa*, Diario Oficial de la Unión Europea núm. 310 (2004).
- Vanwesenbeeck, I. (2017). Sex Work Criminalization Is Barking Up the Wrong Tree. *Archives of Sexual Behaviour*, 46(6), 1.631-1.640. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5529480/pdf/10508_2017_Article_1008.pdf
- Vargas, D. M. i Martínez, T. (2023). El empoderamiento comunitario en comunidades de trabajadoras sexuales de Latinoamérica. *Pensamiento americano: La revista*, 16(32), 1-17. <https://doi.org/10.21803/penamer.16.32.625>
- Villacampa, C. (2012). Políticas de criminalización de la prostitución: análisis crítico de su fundamentación y resultados. *Revista de Derecho Penal y Criminología*, 3(7), 81-142. <https://revistas.uned.es/index.php/RDPC/article/view/24607>
- Villacampa, C. (2016). *La política criminal en l'àmbit internacional: tràfic de drogues, tràfic d'éssers humans i prostitució* [recurs d'aprenentatge audiovisual]. Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC).
- Villacampa, C. i Torres, N. (2016) Trata de seres humanos para explotación criminal: ausencia de identificación de las víctimas y sus efectos. *Estudios penales y criminológicos*, 36, 771-829. <https://revistas.usc.gal/index.php/epc/article/view/3104>
- Zimmerman, C., Hossain, M., Yun, K., Gajdadziew, V., Guzun, N. et al., (2008). The health of trafficked women: a survey of women entering posttrafficking services in Europe. *American journal of public health*, 98(1), 55-59. https://www.researchgate.net/publication/5798803_The_Health_of_Trafficked_Women_A_Survey_of_Women_Entering_Posttrafficking_Services_in_Europe